

Iz češke literature. Dokaz notranje moči češkega naroda je, da ni utrpelo literarno gibanje vsled vojske nobene velike škode. Nekoliko časopisov je pač poginilo, ali bili so vsi ti listi mladi, sigurno dosedaj ne ukoreninjeni. Toda stari časniki, beletristični in tudi znanstveni, večinoma viharju časa pogumno kljubujejo. Na knjižnem sejmu je seveda bila začetkoma znatna tesnoba, toda obilna žetev v ravno preteklem letu pokazuje, da je nevarnost že minila. Narod hrepeni po zdravlilu in okrepljenju umetnosti in pisatelji mu večinoma olajšavo tudi podajejo.

Skupen značaj najboljših novih knjig je zaupanje v bodočnost. Izvira iz vere v neomahljivo notranjo moč naroda. Vojska nas je zdramila, da pretehtamo svojo kulturno in drugo preteklost in pregledamo sedanost; iz rezultatov spoznamo, kar smo že dolga leta čutili, namreč da najboljša jamščina naše prihodnosti je ravno v nas samih, v povrnitvi iz tujine k rodni zemlji in k ljudstvu in v okrepcanju idealizma. Dediščina, čestvo daje nam moč in up. To ljudstvo, ki je preživelo čase od Bele Gore sem, ta narod, ki je čez kratkih sto let na vseh poljih človeškega delanja dohitel in dosegel velike narode, bode živel in ne umre vekomaj, samo da ne izda sam sebe.

Vrnitev k rodbini, ljudstvu in zemlji, čut skupnosti, zavest iste usode nas vseh in odgovornost glede njene oblike, novo, globlje, bolj resnobno človeštvo govori glasno iz prvih beletrističnih bukev iz leta 1916. Mimo dobro znanih pisateljev staršega rodu, kakor je Jirásek, Krásnohorská, Čapek, Sova, Šalda, Svobodová i. dr., so se zglasili tudi mlajši, n. pr. Sezima, Benešová, Tilschová in novinci; izmed teh sta podala prav plemenite knjige oba vojnika Kříčka in Weiner.

Še odločneje se kažejo ti-le motivi, vrnitev k domovju in priprava novega, bolj krščanskega človeštva, iz esajev in znanstvenih del. F. V. Krejčí je poskusil v esajih »Doba« določiti razmerje češkega olikanca do usodotvorne sedanosti. Literarne esaje pa in študije se pečajo malodane izključno s posestvom, češki kritiki danes najdražjim, namreč z literaturo domačo. Gotovo je pomembno, da je najbolj češki pesnik Sládek postal predmet dveh knjig, življenjepisa Strojčkovega in analize Chalupnega. Marten je izdal skupno svoje izborne esaje o treh prvih čeških pesnikih, Máchi, Zeyerju in Březini; o Máchi je napisal monografijo tudi Krejčí. Eden prvih čeških kritikov Novák je izdal knjigo kritik in študij (»Zvony domova«), v kateri obdeluje vrsto starih in novih pisateljev od Husa do Sove. Niti Procházkovi »Rozhovory s knihami, obrazy i lidmi« niso brez stika z domačo kulturo.

Med ta zbor pisateljev, ki krepijo češko samozavest, je vstopil začetkom tega leta Jan Máchal z delom o češki drami (»Dějiny českého dramata«, F. Topič v Praze, cena K 3·20, str. 244). Tudi iz nje se glasi ponos nad rodovito preteklostjo in sveža nada v bodočnost.

Máchal je profesor slovanskih literatur na praškem vseučilišču; poleg množine posameznih slovanskih študij (n. pr. o Tolstoju) je napisal dve skupni deli: »Slovanské bájesloví« in »O bohatýrském eposu slovanském«. Ali glavno ga je zanimala češka literatura. Tu ni dosedaj lahko razložiti, kateri del njegovega delovanja je pomembnejši, ali učiteljevanje ali pisatelje-

vanje. V predavanjih je skrbel od začetka skoraj izključno za novočeško literaturo, posebno pa za moderno, od Nerude do sedanosti. Ta predavanja so bila svoj čas edina zanesljiva in podrobna slika sočasne literature, in cela vrsta mlajših literarnih delavcev se ravno njim zahvaljuje za prvo poučenje in izpodbudo. Vobče lahko rečemo, da je češko literarnohistorično mladino vzgojil Máchal, vzporedno seveda s profesorjem Vlčkom, ki pa je deloval več s pisano besedo.

Kot pisatelj se je Máchal naprej pečal z dobo prerojenja; sem spadajo razprave o Šafaříku, Puchmajerju, Klieperi, Čelakovskem in drugih. V veliki Laichterjevi »Literaturi češki XIX. stoletja« ima doneske o starejšem romanu in drami. Z razširjenjem in dopolnjenjem onih člankov je postalo delo »O českém románu novodobém« (1902). In celotni popis dramatičnega razvoja so letošnje »Dějiny«.

To delo pač dobro in natančno o predmetu informira, naslanjajoč se na strokovno tujo in češko literaturo in tudi na lastno branje. Stara drama obsega 93 strani. Staročeške skladbe liturgičnega izvira (latinsko-češke igre treh Marij, igre Gospodovega vstajenja in pasionske igre) raziskuje avtor na podlagi lastnega proučevanja, dramo pa ob renesanci in reformaciji največ na podlagi študij F. Menšíkovi. Obe ti obliki vsaja pisatelj v splošni evropski okvir in slika seveda tudi razvoj sceniške umetnosti pri nas in drugod. Posebej zanimivo je zadnje poglavje o prosto narodnih igrah.

Zgodovino novočeške drame deli v pet oddelkov; prvi je doba početkov (prebujenja), najvažnejši pisatelj Štěpánek; drugi sega od Kliepere do Tyla in Kolarja (doba romantična); tretji obsega dobo začasnega gledališča (doba shakespearevska), ko so bili najiminenitnejši dramatik Hálek, Vlček, Jeřábek, Božděch; četrtri se peča s prvimi leti v Narodnem gledališču (doba eklektična), v katerih sta bila slavna zlasti Zeyer in Vrchlický; končno peti oddelek proučuje igre iz konca stoletja (doba moderna ali realistična) z najznatnejšimi imeni: Stroupežnický, Šimáček, Svoboda, Jirásek in Hilbert. Tudi tu avtor veže češko dramo z občnoevropskim literarnim razvojem.

Knjiga je izšla v knjižnici, ki je odločena za srednješolske učence, in odtod si razložimo njeno metodo; je deskriptivna in objektivno, trezno presojujoča, brez sintetičnih historičnih sklepov in psihologično estetičnih raziskav. Nje pomen je, da je to prva splošna historija češke drame in da zbira izteke dosedanega proučevanja.

Dr. Sříbrný.

Avstrijska slava v prvih dneh svetovne vojne. Pavel Flerè. Str. 103. K 1·15. — Izdala c. kr. založila šolskih knjig na Dunaju. To dejstvo in pa, da je izšla knjižica med vojno, ne moreta opravičiti spisa niti za silo. Morda si nismo še na jasnem, česa je treba za dober mladinski spis. A eno je gotovo: dobrega jezika, smernosti in jasnosti, preproste resničnosti in odkritosrčnosti ter pisateljske vesti. Mnogo sem prezrl, a to poudarim. Ne trdim, da spisu, o katerem govorim, manjka vsega tega, a manjka mu mnogo. Glavna hiba, mislim, pa je, da je skozi in skozi nenaraven, narejen, »šolmaštrski«. Ko sem ga bral, mi je vedno stal pred očmi učitelj z dvignjenim kazalcem in moralnim izrekom na ustnah. Res je, da je snov kočljiva in je treba doseči »namen«, a namen se doseže le z dobrim spisom.

Če ga je pisatelj sprejel, je moral imeti srce in vest zanj in bi ga moral obdelati po srcu in po vesti. Poleg šolskega sloga Končnikovih beril je v spisu še nekaj notranjih momentov, ki jim ne morem pritrditi. Deček se n. pr. sramuje solz, ki jih joče za očetom (oziroma »naj se jih sramuje«)! Ali je zdaj mar čas, da se otroci smejejo? Polno je takih nezvočnosti. Bramba domovine je potrebna in najvišja dolžnost, dokler imamo sovražnikov. A kadar sovražnikov ne bo več? Učimo se tudi, pridobivati prijateljev! — Če je bila knjižica pisana za izredni vojni čas, naj bi bilo, a če je pisana za po vojni, ne bo pripomogla k zdravemu patriotizmu. Sicer so v knjižici tudi lepi opisi in razlage. Res bi rabili za mladino leposloven opis preteklih in težkih dni, ki bi bil pisan za prihodnje dni, a lepo in — resnično, radi lepote in resnice same. Kaj smo pretrpeli! V dejanju, ki je živo, se jasneje izraža patriotizem kot v pisani besedi in poleg tega bi znali, da smo — možje.

France Bevk.

Fran Bohuslav: Za črnim zastorom. (Igralčevi zabeležki.) Ta 40 strani obsegajoča knjižica, z avtorjevim podpisom s svinčnikom in sliko, ni namenjena kritiki, kot pravi sam, a naj jo omenim samo kronično. Knjižica je posvečena Ljubljančanom. Vse pesmi so tožba iz strašne samote in teme, in pogovor z onimi, ki so ga ljubili in ki jih je ljubil sam. Vid in vonj je izgubil; za vedno se je zagrnil črn zastor pred njegovimi očmi, občinstvo v parterju ne šumi, aplavz ga ne kliče...

»Zakaj si mi, solnce, za vek zatonilo?
Ne čutiš li, kako igravec drhti
po mali ulogi? —«

Ali: »Niti z vonjem več sladiti
si ne morem grenkih dni...«

V drugem oddelku knjižice nam pa je povedal nekaj bridkih resnic. Berimo jih!

France Bevk.

Pedagoški letopis za l. 1915., XV. zvezek. Na svetlo daje Slovenska šolska Matica v Ljubljani. Uredil H. Schreiner. Ljubljana, 1916.

Uvodnih 18 strani obsega »Sodelovanje slovenskega učiteljstva pri svetovni vojni«, sestavil Jos. Schmoranz. Poročilo, ki prinaša statistične podatke do konca leta 1915., po poročevalčevi izjavi še ni popolno, treba ga bo semintja popravljati in spopolnjevati. Razvidnica prinaša število mobiliziranih, pogrešanih, ujetih, ranjenih, padlih in odlikovanih učnih moči, in sicer na slovenskih srednjih šolah, po nadzorniških okrajih ljudskih šol ter še nastavljenih absolviranih učiteljskihnikov. Padlih zaznamuje 39, odlikovanih 52 in 4 učiteljice v samaritanski službi.

Od 19. do 78. strani prinaša Letopis vzgojeslovno razpravo H. Schreinerja: »Mladinsko skrbstvo, oziroma mladinska zavetišča«. Novi dobi gremo nasproti, dobi, ki bo zahtevala preosnove v pedagogiki. Zlasti bo v bodoče treba vzgojiteljem posvečati več zanimanja in skrbi šoli odrastli mladini. V odstavku »Šola in dom« dokazuje pisatelj, da šola in dom ne zadošujeta za dosego smotra, ki ga ima vzgoja; šola in dom ne vzgojita še značaja, celega človeka. Temu nedostatku se bo v bodoče odpomoglo predvsem na dva načina. Šola mora postati v prvi vrsti vzgajališče, ne

sme biti več samo učilnica. Pouk bodi v ljudski šoli najprej vzgojno sredstvo in šele na drugem mestu sme biti smoter sam zase (30). Tudi domači vzgoji bo treba poiskati nadomestil in dopolnil zlasti tam, kjer so otroci v prostem času brez nadzorstva, kjer starši ne znajo in ne morejo vzgojno vplivati nanje. In tu bodo morali poseči vmes spet učitelji-vzgojitelji, ki bodo mladini ob prostem času preskrbeli primerne posla. Po različni tozadevni literaturi opisuje g. pisatelj v drugem poglavju notranje uredbe teh zavetišč za šolsko mladino. Taka otroška zavetišča so zlasti potrebna za obrtne kraje in po mestih — zelo koristna pa tudi po deželi. Veliko večje važnosti pa so mladinska zavetišča za mladino, ki je šoli odrastla. Ta mladina je vodstva prav posebno potrebna; ker družino mora imeti, si jo išče sama, ako nima človeka, ki bi ji pokazal pot v dobro društvo. Ustanove naj se za to mladino zavetišča, ki naj nudijo tej mladini primerne zabave, vzgoje za življenje in poštene družbe. V zavetišču mora biti prostora samodelavnosti in samovladi. Prvo in glavno pravilo bodi: Nič opojnih pijač in nič tobaka! (51.) Podrobno se naštevajo razna vzgojna in zabavna sredstva. Pomenljive so besede, ki jih je podčrtal g. pisatelj, namreč da mora zavetiška vzgoja vzgajati značaje na »npravno-nabožni podlagi« (57, 58, 59). Ko govori v nadaljnjem poglavju o »Selcih in stezosledcih«, pazi pisatelj na to, da vse tozadevne vzgojne pripomočke podredi načelom, ki jih je razvijal in postavil v prejšnjih poglavjih. Na koncu tega dela sam piše dobesedno: Iz malih podatkov, ki sem jih navedel, je razvidno, da zasledujejo izsledovalci vobče iste smotre kakor zavetišča (67). Na strani 66. pa poudarja: Vodilna misel vsega dejanja in nehanja izsledovalca pa mora biti vselej: vse za narod in očetnjava, za cesarja in Boga. Pri izvajanjih v zadnjem delu pod naslovom: »Vojaška priprava mladine in domovinska vzgoja« bo vzgojiteljem zlasti treba paziti na navedeni resni citat iz F. W. Foersterja. Dobro so utemeljeni razlogi za vojaško pripravo, lepo je naslikana romantika, ki jo nudi mladini taka vzgoja, idealni so tudi obetani uspehi; nad vse važen pa je stavek, ki naj se res v dejanju drži: Tako vplivanje na mladino menda ni nikako »povojačevanje« (militarizovanje) šole (74).

Letopis prinaša v nadaljnjem »Poročilo o delovanju Slovenske šolske Matice l. 1915. Sestavil M. Pirc,« ter »Skupni pregled Slovenske šolske Matice. Sestavil J. Dimnik.«

V. B.

Glasba.

Otajstveni uznik — Evharistični jetnik. Spjevala M. Elizabeta; preveo prof. Fr. Rožić. Uglasbio P. Hugin Sattner. Zagreb. Tiskala »Nadbiskupska tiskara«.

Pravzaprav bi moral slovenski naslov spredaj stati. Zakaj komponirano je očitvidno slovensko besedilo, deklamacija je v slovenščini lepa, vzneseana, hrvaščini dela včasih na najmarkantnejših mestih precejšnje silo, tako da bo imel hrvatski pevec tu in tam težavo, krepak muzikalični akcent spraviti z nepoudarjenim besedilom v soglasje: n. pr. slovenščina:

moj evharistični Gospod; Tebe ne zazre nikdar.

hrvaščina:

moj Gospode otajstveni; Tebe nitko ne gleda.